

אטד רב-פרחים *Lycium depressum* שיח קוצני בעל פרחים בהירים (נובמבר 2020)

ערגה אלוני

אטד רב-פרחים בשמו הקודם *L. turcomanicum*, המשתייך למשפחת הסולניים, הוא שיח קוצני בעל ענפים מעוצים ארוכים (דוליכובלסטים) להם קליפה דקה בגוון חיוור. הקוצים קצרים וכפופים מטה והם למעשה גלגול של ענפים. הצמח בתנאים טובים יכול להגיע עד לגובה - 4 מ' (Feinbrun-Dothan 1978).

עם הלבלוּב לאחר גשם, מתפתחים ליד הקוצים או במפרקים גבעולים קצרים באורך של 1 ס"מ (ברכיבלסטים) עליהם צומחים עלים ופרחים. צמיחת העלים והתפתחות פרחים מהירה לאחר גשם, היא תכונה אופיינית לכל מיני ה**אטד** (שמידע 2015). העלים פשוטים, חלקים, דמויי מרית. ראש הטרף מורחב ומעוגל, כלפי הבסיס נעשה צר. הפטוטרת קצרה ורחבה. אורך העלים 3-5 ס"מ רוחבם 5-10 מ"מ, יושבים באגודות על הברכיבלסטים.

מימין: אטד רב פרחים שיח במלוא פריחה. משמאל: מקבץ פרחים צילם איתן שפירא המקור צמח השדה ©

הפרחים דו מיניים, כל פרח נושא בראש עוקץ שאורכו כ-2 ס"מ. יחד הם מסודרים באשכול בין העלים בקבוצות של 3-8 פרחים. בזה שונה אטד רב-פרחים ממיני האטד האחרים שלהם פרחים בודדים. גביע הפרח מאוחה דמוי כוס ובראשו 5 שיניים, גודלו 2.5 - 4 מ"מ. הגביע לא משנה את גודלו עם התפתחות הפרי (פינברון-דותן, דנין 1991). הכותרת אורכה 1.5-1 ס"מ, מאוחה דמוית צינור ארוך עד פי 2 מהאונן, צבעה סגול בהיר עד לבן קרם מתרחבת כלפי שפתה. בראשה 5 אונות פרושות לרווחה. אבקנים 5 בסיסם מאוחה לצינור, אורכם כמעט כאורך הכותרת. בעלי זיר דק ומאבקים בולטים. העלי הבשל, ארוך מהאבקנים ולו צלקת ירוקה כדורית. אברי המין הנקביים והזכריים אינם מבשילים יחד. הפרחים פרוטאנדרים- הבשלת האבקנים קודמת להבשלת העלי. האבקת הפרחים נעשית ע"י חרקים כמו: זבובים ודבורים האוספים צוף ואבקה בשלב הזכרי של הפרח. כמו כן מבקרים דבורים ארוכות חדק לדוגמה אמגילה *Amegila* שזההתה באטד ערבי (שמידע 2015), וכן צופיות הניזונות מצוף הפרחים. אטד רב-פרחים פורח מאוקטובר עד אפריל. הפרי ענבה (פינברון-דותן דנין 1991), גודלה 5-6 מ"מ צבעה כתום-אדום נטויה מטה. מכילה מספר זרעים מעוגלים בעלי קליפה מחוספסת. הפרי צבעו ועסיסיותו מושכים ציפורים שאוכלים את הפרי העסיסי ומלשלים את הזרעים במרחב וכך מופצים זרעי הצמח.

לפירות האטד לעלי הצמח ולשורשים, מייחסים תכונות רפואיות רבות (בהכללה וללא פירוט המינים) רוב השימוש בארץ מיוחס **לאטד האירופי** (גרנות 2014 : קריספיל 1985). חלקי הצמח מנוצלים ע"י האוכלוסייה המקומית למאכל ולמרפא: פרי בשל ראוי למאכל הוא מכיל חומצות אמינו, בתה קרוטן, ויטמין B1, B2 חומצה ניקוטית, פיגמנטים, ועוד. העלים

והשורשים חלוטים במים משמשים לטיפול במספר תחלואים כמו הורדת לחץ דם, סוכרת, הפגת כאבי גוף ועוד.

מימין: אטד רב פרחים, מבנה הפרח והעלים. צילם איתן שפירא משמאל פרי בשל - ענבה. צילמה ליאורה קרת. המקור צמח השדה ©

בסין מגודלים במטעים כענף חקלאי את המינים: *Lycium chinense* var. *chinense* ומין נוסף *Lycium barabarum* (המוכרים כ- "גוג'י ברי") לשניהם פירות מוארכים ועסיסיים. הם נקטפים ומיובשים בשמש ואז נארזים ונשלחים לשוק. מייחסים להם ברפואה העממית סגולה לבריאות טובה ופוריות. הפירות מכילים בעיקר: פלבונואידים, פוליסכרואיד, קרטנואידים. העלים מכילים חומצה ציטרית. פירות "גוג'י ברי" מיובאים לארץ ומשווקים בעיקר בחנויות תבלינים ו"טבע".

מימין: מטע אטד בסין בשולי המדבר. המין *Lycium barabarum* מוכר בשם "גוג' ברי". משמאל פירות בשלים לפני יבוש. צילמה ערגה אלוני ©

בית גידולו של **אטד רב-פרחים** הם אזורים חמים בארץ. גדל בערוצים של חוואר הלשון במשוכות ובוואדיות. מצוי בהר הנגב, בקעת כנרות, מדבר יהודה, ערבות הירדן, נדיר בצפון ים המלח ובצפון הערבה.

הצמח הוא מערב אירנו טורני ותפוצתו היא מזרח ים תיכונית: גדל בחצי האי ערב, סיני, א"י, אנטליה שבטורקיה, קווקז, אירן, עירק, פקיסטן, ומזרח אסיה.

בארץ גדלים 4 מינים: שלושה מהם: **א. אירופי, א. ערבי, וא. החוף** דומים זה לזה ומומלץ לאחדם למין אחד (שמידע 2005). בחבל הים תיכוני נפוץ **אטד אירופי** ובמישור החוף **אטד החוף. אטד רב-פרחים** שונה מהם והוא מין מוסכם הגדל באזורים חמים.

בפקיסטן (Flora of Pakistan) **אטד רב-פרחים** מופיע בשתי וריאציות הנבדלות זו מזו בעלים. צורה זו מזוהה כשני תתי מין נפרדים: צורה אחת *Lycium depressum* ssp. *Depressum* לצמחים אלה עלים באורך 15-17 מ"מ צורתם מעוגלת עד אליפטית. לצורה שנייה עלים קצרים באורך 4-7 מ"מ צורתם צרה ומארכת והם מכונים: *Lycium depressum* ssp. *Angustifolium*

ספרות:

גרנות י 2014 צמחי הנגב ברפואה האיסלמית הקדומה וברפואה העממית הבדואית. הוצאת אופיר ע"מ 46-47.

פולק ג 2016 אטד החוף *Lycium schweinfurthii* – פורח במישור החוף ובחולות הנגב

הצפוני (נובמבר 2016), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 3.

פינברון-דותן נ ודנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

שמידע א 2005 צמחי ישראל, המדריך השלם לצמחים ופרחים בא"י. הוצאת מפה.

שמידע א 2015 אטד ערבי *Lycium shawii* - פורח במדבר (נובמבר 2015), "פורחים עכשיו", כתב-עת "כלנית" מספר 2.

פרגמן-ספיר א 2008 פרחי עין גדי וחוף ים המלח. מדריך לצמחי בקע ים המלח וחוף עין גדי. "אחוה" ירושלים.

קריספיל נ 1985 צמחי מרפא, מדריך שדה לצמחי המרפא של א"י. הוצאת דפוס המקור. עמ' 68.

Feinbrun-Dothan 1978 Flora Palaestina vol. III. The Israel Academy of Sciences and Humanities. Jerusalem p 161.

Olivier Potterat 2010 Goji (*Lycium barbarum* and *L. chinense*): Phytochemistry, pharmacology and safety in the perspective of traditional uses and recent popularity. *Planta Medica*. 76 (1) pp 7-19.

Flora of Pakistan: www.floras.org

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע 2020 אטד רב-פרחים *Lycium depressum* שיח קוצני בעל פרחים בהירים (נובמבר 2020), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית", מספר 7.

<https://www.kalanit.org.il/lycium-depressum-11-2020>